

Inför vindkraftverk inom Ekas ägor

Arkeologisk utredning steg 1 2022

Eka 3:2, 3:3 och 3:6, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland

Andreas Emilsson & Ivonne Dutra Leivas

Arkeologisk rapport 2022:19

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Inför vindkraftverk inom Ekas ägor

Arkeologisk utredning steg 1 2022

Eka 3:2, 3:3 och 3:6, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Andreas Emilsson & Ivonne Dutra Leivas
Kalmar läns museum 2022
Johan Åstrand, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd
507-98-2848 från Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Abstract

Keywords: Ljungby, Eka

The County Administrative Board of Kronoberg assigned Museum Archaeology Southeast at Kalmar County Museum, to carry out an archaeological survey (step 1) within the properties Eka 3:2, 3: 3 and 3: 6, in Ljungby municipality, where Ljungby municipality plan to build wind turbines.

The cultural historical study included a field survey and a study of historical maps and information in archives. The results of the cultural-historical study show no visible ancient remains, but three areas have potential for underground hidden remains. The field survey took place on the 18–19 of July 2022.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning och bakgrund	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och metod	12
Resultat.....	13
Kartstudie	13
Inventering	16
Tolkning och åtgärdsförslag.....	18
Referenser	19
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Museiarkeologi sydost vid Kalmar läns museum har genomfört en arkeologisk utredning steg 1 inom fastigheterna Eka 3:2, 3:3 och 3:6 i Ljungby kommun, med anledning av planer på att anlägga vindkraftverk inom området.

Utredningen omfattade en fältinventering samt kart- och arkivstudier. Fältinventeringen

genomfördes den 18–19 juli 2022. Inom undersökningsområdet bedöms tre områden uppvisa potential för under mark dolda fornlämningar i form av boplatslägen. Inom ett av boplatslägena finns vidare en mindre stenansamling som troligen är recent men som inte helt går utesluta kan vara en skadad fornlämning.

Inledning och bakgrund

Länsstyrelsen i Kronobergslän gav Museiarkeologi sydost vid Kalmar läns museum i uppdrag genom direktval att skriva en undersökningsplan och utföra en arkeologisk utredning steg 1 inom fastigheterna Eka 3:2, 3:3 och 3:6 i Ljungby kommun, med anledning av planerna för att anlägga vindkraftverk inom området.

Uppdraget delades upp i tre arbetsmoment: kart/arkivstudier, fältinventering samt teknisk basrapport. Fältinventeringen genomfördes under den 18-19 juli 2022 av arkeolog Andreas Emilsson.

En tidigare steg 1 utredning har genomförts för den aktuella vindkraftsetableringen (Dutra Leivas 2022). Denna berörde en mindre yta i den centrala delen av det nu aktuella undersökningsområdet. På grund av ändrade planer för läget för vindkraftsverken, och för att ha flexibilitet för exploitören i var verken ska kunna placeras, utreddes nu ett större område. Då det tidigare ärendet hann att avslutas genomfördes det aktuella steg 1 utredningen som ett nytt projekt.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet ligger strax nordväst om Ljungby stad, och nordväst om Eka industriområde, och är ca 41 ha stort (fig. 1 och fig. 2). Terrängen inom undersökningsområdet utgörs till största del av tämligen ung granskog och sly. I de södra delarna av utredningsområdet finns också kalhyggen. Utredningsområdet kännetecknades överlag av relativt lågt liggande och bitvis blöta områden. I den nordvästra kanten ligger sedan tidigare exploaterad mark inom en avfallsanläggning och i söder angränsar undersökningsområdet till en trafikövningsplats.

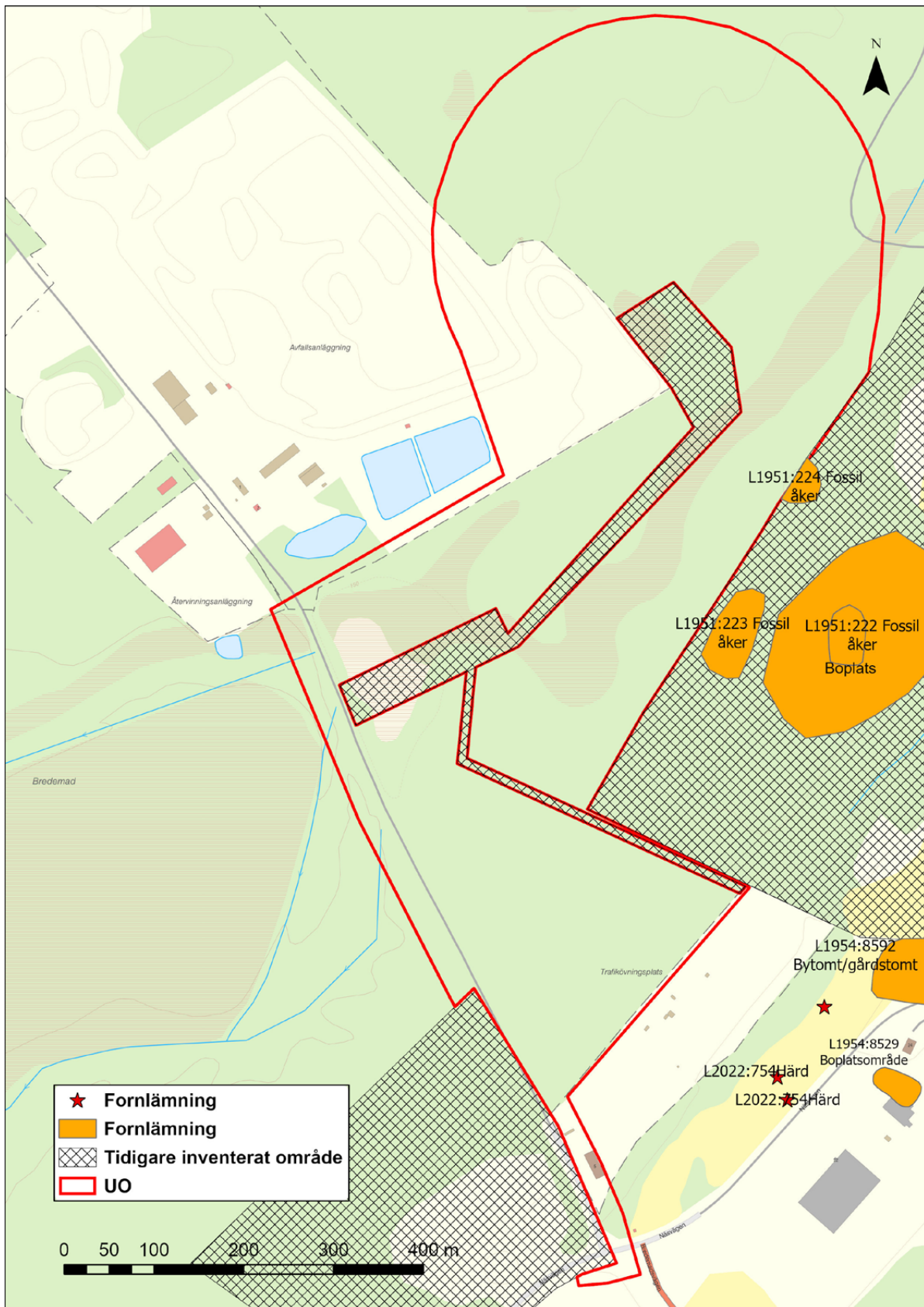
Utredningsområdet ligger på den västra sidan av Lagadalen i Ljungby socken, ett område som generellt är en utpräglad fornlämningsrik miljö. Inom det aktuella undersökningsområdet finns inga sedan tidigare kända fornlämningar. Närområdet uppvisar emellertid ett flertal fornlämningar. Närmast i öster återfinns till exempel flera fornlämningsområden registrerade som fossil åker L1951:222, L1951:223 och 1951:224.

I området omkring Eka har tidigare gjorts flera arkeologiska undersökningar (Emilsson & Vestbö Franzén 2020). Sydväst om det planerade utredningsområdet vid Södratorp utfördes till exempel en arkeologisk utredning steg 1 så sent som 2021. Bland annat registrerades en ny fornlämning, fossil åker L2021:3218. (Emilsson 2021). Utredningen pekade även ut två tänkbara boplatslägen.

Öster om aktuellt utredningsområde genomfördes under 2018 och 2019 en arkeologisk steg 1 utredning samt en efterföljande steg 2 utredning vid Eka/Ekalund (Åstrand & Vestbö

Franzen 2018; Emilsson & Vestbö Franzen 2020). Fornlämningar i form av fossil åkermark, boplatslämningar, stensättningar och gårdstomter kom att omfattas av de arkeologiska utredningarna. Under hösten 2021 förundersöktes några av dessa fornlämningar, gårdstomterna L1954:8592 och L1954:8593, boplatserna L2019:5978, L2019:5980, L2019:5986 och den fossila åkermarken L1951:222 (Emilsson m fl, 2022 (manus)). De samlade resultaten i området kring Eka och Ekalund visar på lämningar efter odling som sannolikt tog sin början under järnåldern och att området även hade bebotts under samma period. Fyndmaterialet från förundersökningen förstärker denna bild, bland annat anträffades en ansevärd mängd keramik på en av ytorna som preliminärt har daterats till tidig romersk järnålder. Området kan emellertid ha tagits i bruk tidigare vilket spridda förekomster av flinta visar. I övrigt kännetecknades boplatslämningarna i huvudsak av härdar och spridda stolphål.

Sydöst om aktuellt utredningsområde ligger det stora Ekagravfältet, L1954:9038, som uppvisar ett 80-tal synliga gravar. Precis intill gravfältet finns även en fossil åker L1954:8891 samt ett mindre boplatssområde L1952:9978. Både den fossila åkern och boplatssområdet berördes av en förundersökning 2016 inför breddningen av E4:an. Den fossila åkern uppvisade faser som daterades till yngre bronsåldern, förromersk/romersk järnålder och folkvandringstid (Emilsson & Alexandersson 2016). Inom boplatssområdet L1952:9978 daterades en kokgrop och en härd till slutet av bronsålder/början på järnåldern.

Figur 1. Översiktskarta med utredningsområdet samt tidigare genomförda arkeologiska inventeringar.

Figur 2. Översikt över den centrala och södra delen av utredningsområdet med avfallsanläggningen närmast till höger. Drönarfoto från nord-nordost.

Längre åt sydöst, närmare ån Lagan, är det synnerligen fornlämningstätt med fossil åkermark daterad till perioden från bronsålder och framåt som ackompanjeras av omfattande gravfält från yngre järnålder (se exempelvis Granath 2004;

Emilsson & Alexandersson 2016; Lagerås 2000). Lagadalen är kärnområde i Finnveden som är en av landets mest utpräglade yngre järnåldersbygder (Svanberg 2003a, 2003b).

Syfte och metod

Syftet med utredningen var enligt förfrågningssunderlaget att inventera området för fornlämningar samt att definiera områden som kan innehålla under mark dolda fornlämningar och som potentiellt är intressanta för eventuell fortsatt utredning.

Den aktuella steg 1 utredningen omfattade en arkiv-/kartstudie, en fältinventering, bearbetning av data samt en sammanställning av resultat i en rapport.

Inventeringen var inriktad på att kartera eventuella ovan mark synliga lämningar, till exempel gravar, lämningar efter utmarksbruk eller fossil åker, samt att bedöma om det fanns gynnsamma lägen för under mark dolda fornlämningar, såsom till exempel boplatslämningar.

I samband med fältinventeringen mättes observationer in med hjälp av RTK-GPS som registrerades direkt i fält med hjälp av det webbaserade dokumentationssystemet IDA.

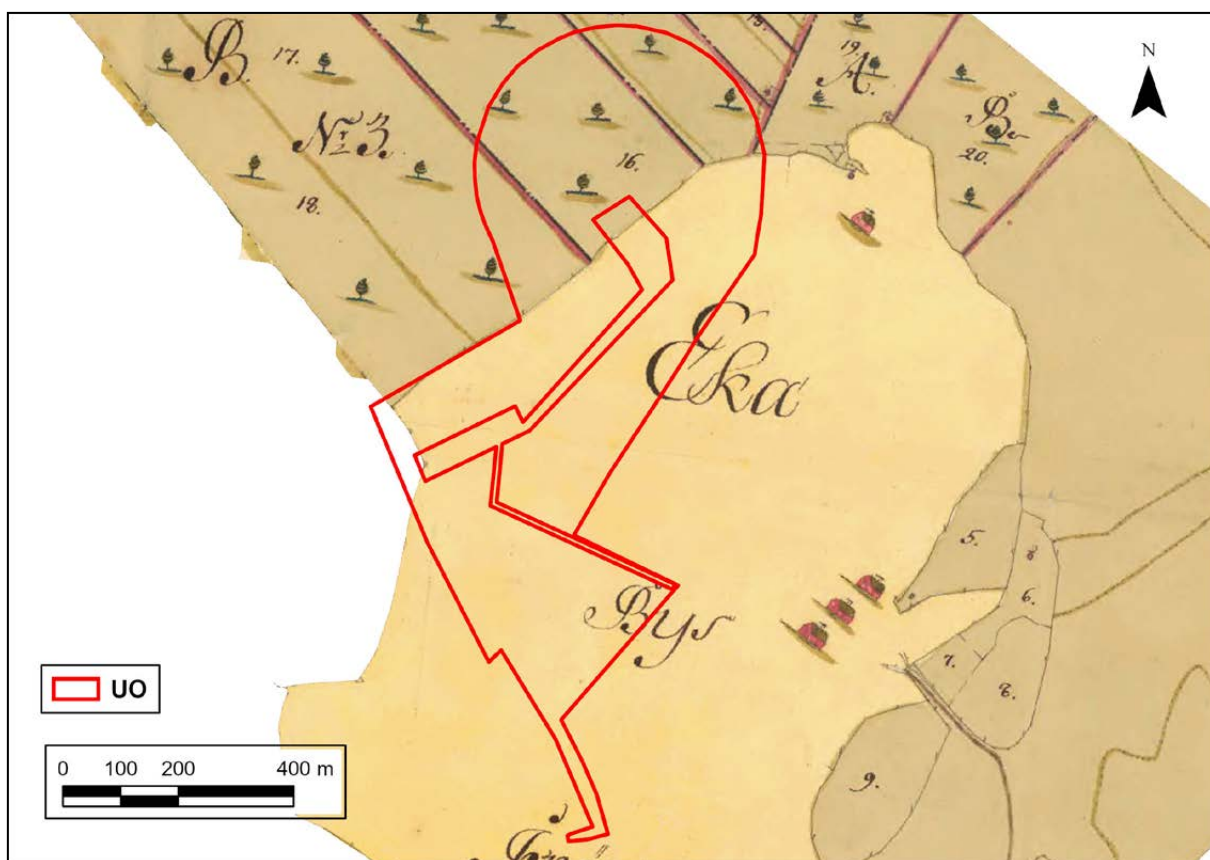
Inför inventeringen gjordes en enkel kartstudie som gick ut på att studera historiska kartor från Lantmäteriets digitala kartarkiv. Syftet var att exempelvis kunna urskilja platser med bebyggelse från historisk tid vilka kan utgöra fornlämningar samt upptäcka kartmarkeringar eller uppgifter som kan tyda på fornlämningar. En arkivstudie genomfördes genom genomgång av fornminnesregistret, av digitalt tillgängliga samlingar, av rapporter och litteratur som behandlar omkringliggande närområden samt en genomgång av Smålands museums topografiska arkiv.

Resultat

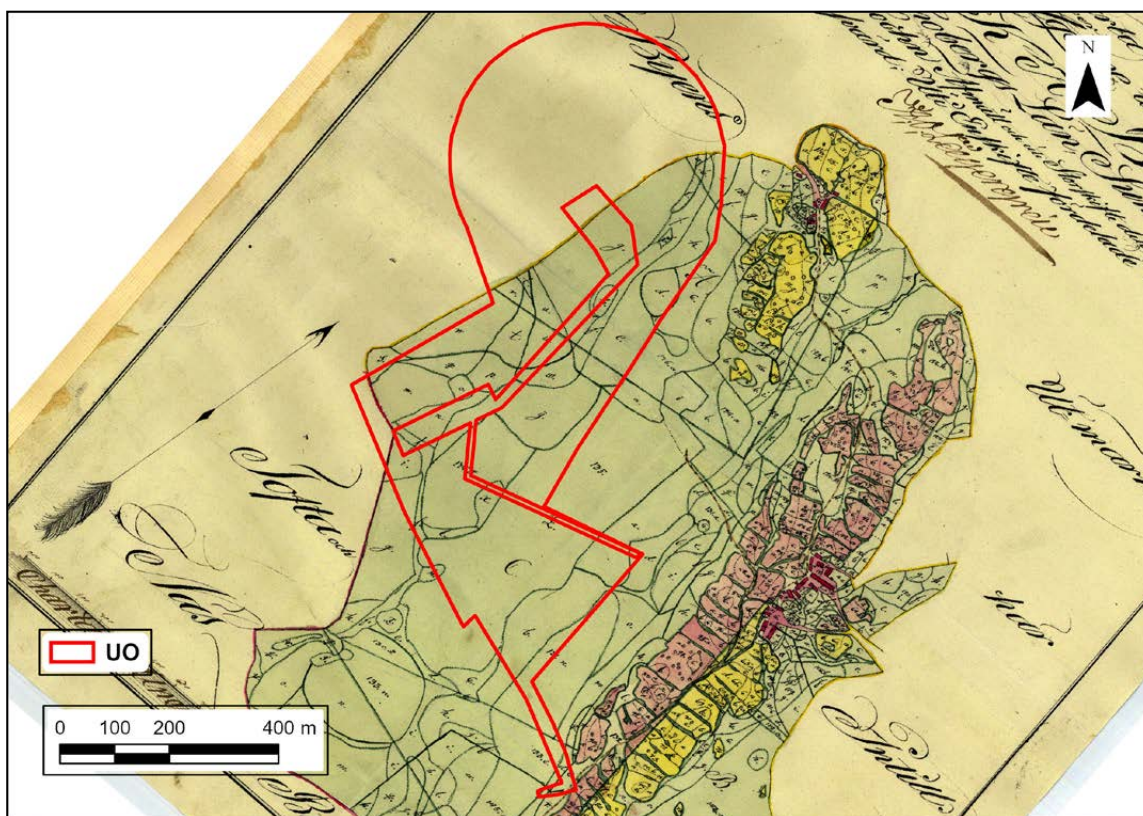
Kartstudie

Storskifteskartan över Eka by från 1798 åskådliggör hur utmarken varit fördelad och visar att den norra delen av undersökningsområdet utgjorts av skogsskiften (Storskifteskartan 1798, Ljungby socken Eka nr: 1–2) (fig. 3). Den södra och mellersta delen av området har ingått i byns inägo-mark. Enskifteskartan från 1818 beskriver inägo-marken mer detaljerat och visar att den del som ligger inom undersökningsområdet utgörs av ängsmark (Enskifteskartan 1818, Ljungby socken

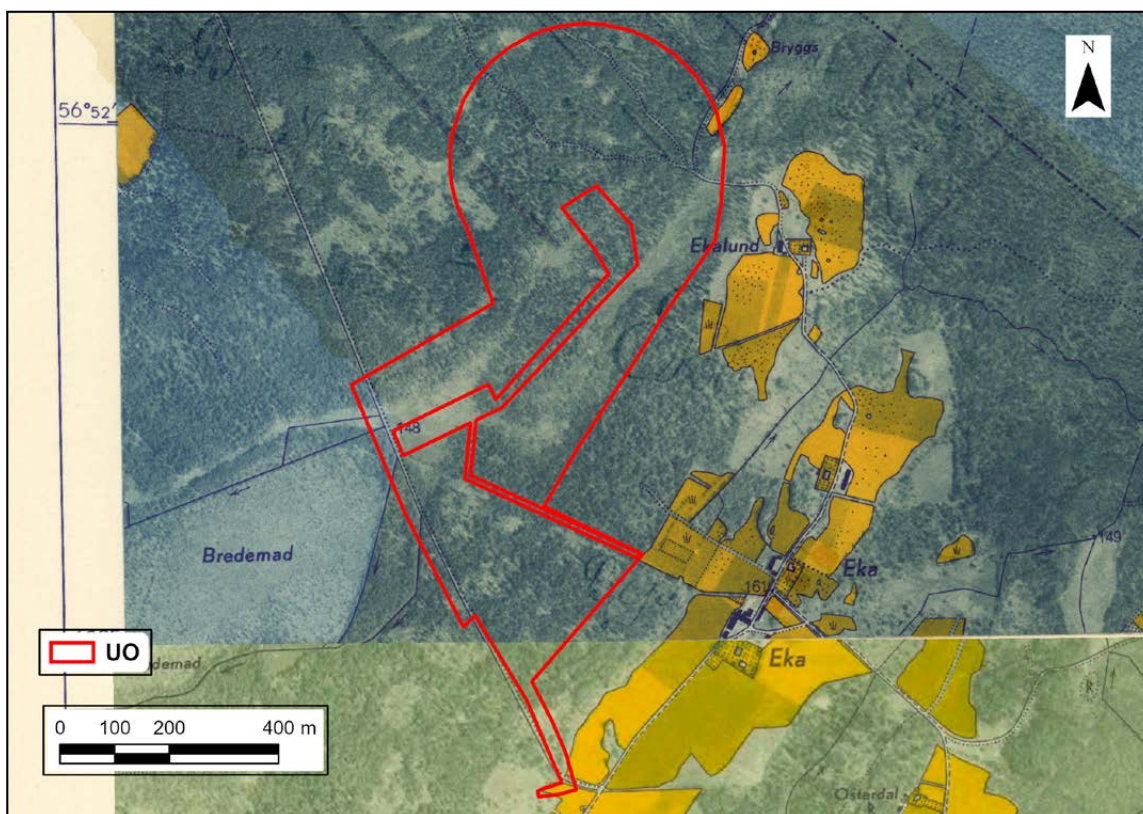
Eka nr: 1–2) (fig. 4). Att marken utgjorts av ängs-mark hör sannolikt samman med att marken precis som idag varit fuktig och blöt och således inte lämpats sig lika bra som åker. Ingen skillnad på användningen av marken går att se på laga skifteskartan över området utan den södra och mellersta delen utgörs av ängsmark och den norra av skogsmark (Laga skifte 1851, 07-ljj-48). Den ekonomiska kartan från 1952 visar att man låtit området till största del helt växa igen med skog, två mindre upptagna åkerytor tangerar den

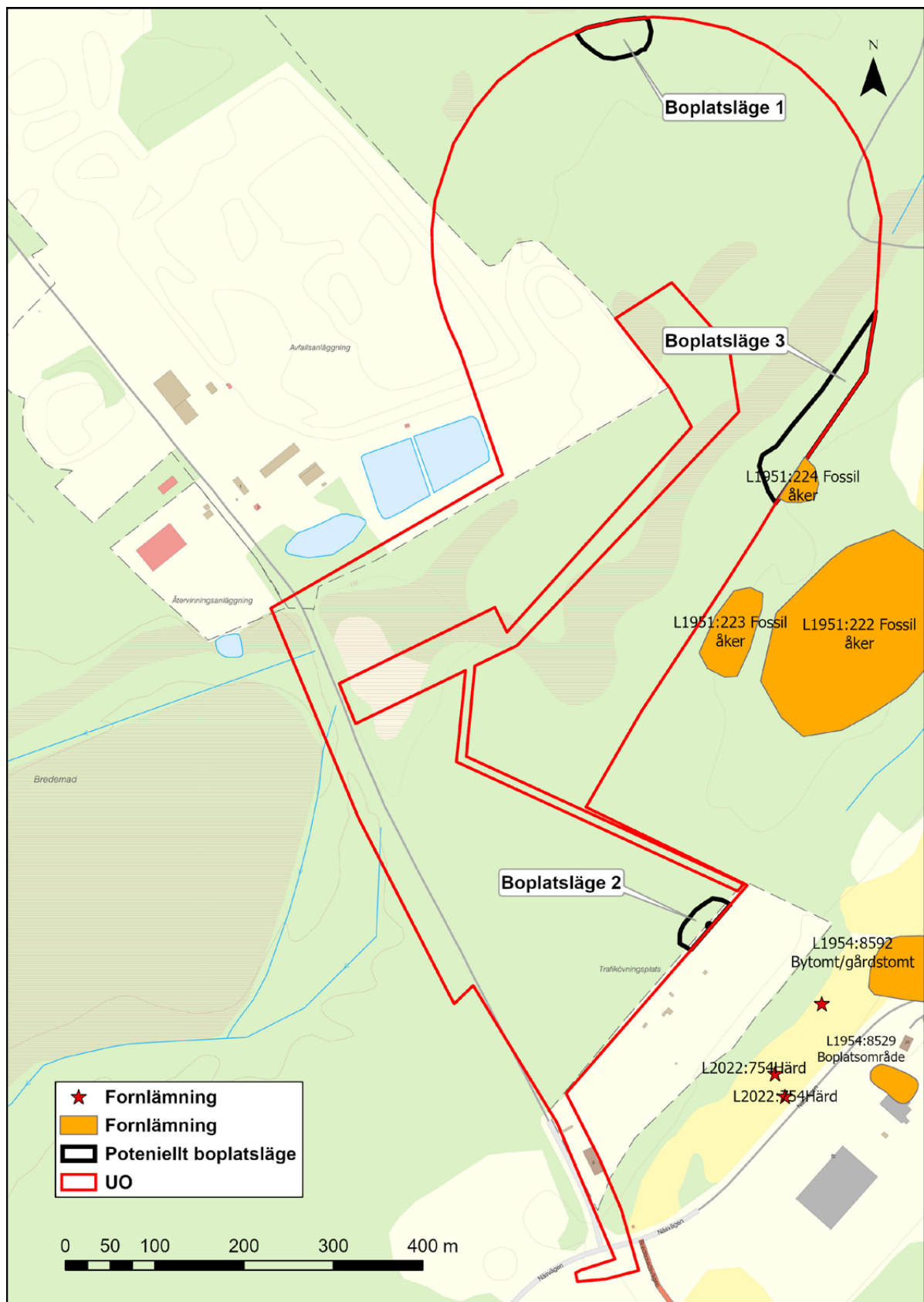
Figur 3. Lantmäteriets digitala arkiv: Storskifteskartan 1798, Ljungby socken Eka nr: 1–2.

Figur 4. Lantmäteriets digitala arkiv: Enskifteskartan 1818, Ljungby socken Eka nr: 1-2.

Figur 5. Lantmäteriets digitala kartarkiv: Ekonomisk karta 1952. Ljungby, 5D0h52 & Össlöv, 5D1h52.

Figur 6. Resultat efter inventering med potentiella boplatsslägen.

nordöstra samt sydvästra kanten på undersökningsområdet (Ekonomisk karta 1952. Ljungby, 5D0h52 & Össlöv, 5D1h52) (fig. 5). Åkerytan i söder ligger inom idag redan exploaterad mark och åkerytan i nordöst är övergiven sedan ett par årtionden och utgörs av skogsbevuxen mark. Under 1970-talet byggdes avfallsanläggningen i den nordvästra kanten på utredningsområdet och ytterligare något decennium senare trafikövningsplatsen som angränsar i sydväst.

Inventering

Inga nya fornlämningar påträffades vid den genomförda steg 1 utredningen. Det bedöms dock att det finns förutsättning för under mark dolda fornlämningar inom tre ytor av undersökningsområdet (fig. 6).

Boplatsläge 1 omfattar ett 2500 m² stort höjdläge i den nordöstra delen av undersökningsområdet (fig. 7). Höjdläget utgörs av morän med enstaka block och ligger inom stående skog. Läget bedöms som topografiskt gynnsamt för under mark dolda lämningar såsom boplatslämningar utifrån sitt topografiska läge som omges av flackare lägre mark.

Boplatsläge 2 omfattar ca 1500 m² och ligger i den södra kanten av ett ca 3 ha stort hygge som nyligen blivit markberett med harv (fig. 8). Direkt norr om ligger en halkbana. Boplatsläget utgörs av ett mindre höjdläge med något mer sandig mark än jordmånen utanför. Mitt på ytan finns vidare en något oformlig 2x3 m stor och 0,4 m hög stensamling med synlig sten omkring 0,4-0,7 m i storlek (fig. 9). Det går inte helt utesluta att det rör sig om en skadad fornlämning men troligen handlar det om sten som lagts upp då trafikövningsplatsen intill byggdes. Det topografiska läget tillsammans med den svårbedömda stensamlingen gör att läget bedöms som arkeologiskt intressant.

Hela hygget i anslutning till boplatsläge 2 bedömdes initialt som ett potentiellt läge för under mark dolda lämningar, men efter inventeringen bedömdes förutsättningarna som sämre. Då området

Figur 7. Boplatsläge 1. Fotot från söder.

Figur 8. Boplatsläge 2. Fotot från norr.

Figur 9. Svårbedömd stensamling. Foto från nordöst.

blivit markberett fanns förutsättningar för att få en överblick på markförhållandena och se om exempelvis under mark dolda röjningsrösen fanns eller skadats av markberedningen. Inom hygget i stort utgjordes marken av en lätt fuktig podsol med stenblandad silt. Flera diken löpte vidare genom området som vidare indikerade att marken varit blötare. Inga under mark dolda konstruktioner såsom röjningsrösen fanns synliga i markberedningsfårorna.

Boplatsläge 3 ligger primärt i slänt och är i söder beläget intill den fossila åkern L1951:224. Totalt omfattar boplatsläget ca 6500 m² och marken var vid inventeringstillfället avverkad (fig. 10). Läget bedöms som arkeologiskt intressant inte minst utifrån vad som framkom vid de undersökningar som tidigare gjorts vid Eka/Ekalund där boplats-sammanhang påträffades bland annat i liknande släntläge (Emilsson Emilsson & Vestbö Franzén 2020). Närheten till den fossila åkern L1951:224 som daterats till yngre järnålder gör också läget intressant och det går inte utesluta att en begränsad samtida odling skett inom delar av den aktuella ytan även om inga synliga röjningsrösen kunde iakttas. Det kunde också noteras två röjningsrösen ca 15 m norr om ytan för L1951:224 strax utanför det aktuella utredningsområdet.

Figur 10. Boplatsläge 3. Foto från öster.

Tolkning och åtgärdsförslag

Det finns potential för under mark dolda arkeologiska lämningar inom tre ytor, där det inom en av dessa vidare finns en svårbedömd stenansamling som kan utgöra en skadad fornlämning. Det aktuella utredningsområdet präglas i stort av fuktig mark och vi vet lite om hur tidigare vattendrag sett ut i området under förhistorisk tid. Det går inte utesluta att delar av området utgjorts av mindre öppna vattendrag vilket, om så var fallet, gör de utpekade små höjdlägena och slänklägena intressanta (se t.ex Emilsson & Alexandersson 2019). Trots närheten till en fornlämningsrik miljö kunde man vid fältinventeringen konstatera att det inte finns några säkra synliga fornlämningar inom utredningsområdet.

En viktig kunskapsgrund för området och de potentiella boplatslägena är den tidigare utredning och förundersökning som genomfördes vid Eka/Ekalund, där det påträffades boplatssammanhang från mesolitikum och fram till yngre järnålder. Dessa låg vid både de stora distinkta höjdryggarna som löper genom området, men också vid slänter och små mikrohöjdlägen som i de aktuella fallen (Emilsson & Vestbö Franzén 2020; Emilsson 2022 m.fl, manus).

Om de utpekade boplatslägena inte går att undvika vid en exploatering föreslås att de utreds vid ett vidare steg. Beslut i ärendet fattas av Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Referenser

Litteratur

- Dutra Leivas, I., 2022. *Inför två vindkraftverk inom Ekas ägor. Arkeologisk utredning steg 1 2021. Eka 3:2, 3:3 och 3:6, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland*. Kalmar läns museum rapport 2022:7.
- Emilsson, A., 2021. *Vid Eka industriområde. Arkeologisk steg 1 utredning Ljungby 13:14, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland*. Kalmar läns museum arkeologisk rapport 2021:19. Kalmar.
- Emilsson, A. & Alexandersson, K., 2016. *E4 Ljungby - Delsträcka syd. Arkeologisk förundersökning 2016. RAÄ 134, 135, 136 samt 120:1. Ljungby socken & kommun, Kronobergs län*. Kalmar läns museum rapport 2016:18.
- Emilsson, A. & Alexandersson, K. 2019. *E4 Ljungby – delsträcka syd. Arkeologisk undersökning 2017. RAÄ 134, 138 samt 139, Ljungby socken & kommun, Kronobergs län*. Kalmar läns museum rapport 2019:15.
- Emilsson, A. & Vestbö Franzén, Å., 2020. *Eka AU2. Arkeologisk utredning steg 2, 2019. Eka 3:3 och Eka 3:6, Ljungby socken och kommun, Kronobergs län, Småland*. L1951:217, L1951:218, L1951:219, L1951:220, L1951:221, L1951:222, L1951:223, L1951:224, L1951:225, L1954:8150, L1954:8593, L2019:5978, L2019:5980, L2019:5986. Kalmar läns museum rapport 2020:11.
- Emilsson, A. m.fl. 2022 (Manus). *Eka/Ekalund. Boplatser, fossil åker och gårdstomter. Arkeologisk förundersökning 2021. Eka 3:2, 3:3 och 3:6, Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland*. L1951:222 (fossil åker), L2019:5986 (boplats), L2019:5980 (boplats), L2019:5978 (boplats), L1954:8593 (bytomt/gårdstomt), L1954:8592 (bytomt/gårdstomt). L2022:821 (boplats) och L2022:1497 (hård). Kalmar läns museum rapport 2022:9.
- Granath, Y. 2004. *Del av röjningsröseområde RAÄ 119 Ljungby NV industriområde: Ljungby socken och kommun, Kronobergs län, Småland: Särskild arkeologisk undersökning*. Växjö: Smålands museum rapport 2004:1.
- Lagerås, P., 2000. *Järnålderns odlingssystem och landskapets långsiktiga förändring. Hamnedas röjningsröseområden i ett paleoekologiskt perspektiv. I: Lagerås, P (red). Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland. Tio artiklar från Hamnedaprojektet. Arkeologiska undersökningar skrifter No 34. Riksantikvarieämbetet*.
- Svanberg, F., 2003a. *Decolonizing the Viking Age*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, no. 43. Stockholm.
- Svanberg, F., 2003b. *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800-1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°, no. 24. Stockholm. 2003

Åstrand, J. & Vestbö Franzén, Å., 2018. *Eka. Arkeologisk utredning steg 1, 2018. Delar av Eka 3:3 och 3:6, Ljungby kommun, Kronobergs län, Småland*. Kalmar läns museum arkeologisk rapport 2018:09.

Historiska kartor

Lantmäteristyrelsen digitala arkiv:

Storskifteskartan 1798, Ljungby socken Eka nr: 1–2.

Enskifteskartan 1818, Ljungby socken Eka nr: 1–2.

Lantmäterimyndigheternas digitala arkiv:

Laga skifte 1851, 07-ljj-48

Rikets allmänna kartverk:

Ekonomisk karta 1952. Ljungby, 5D0h52 & Össlöv, 5D1h52

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-2653-2022
Kalmar läns museums dnr:	33-138-2022
Projektnummer KLM:	A2243
Uppdragsgivare:	Annie Larsson - WIND SWEDEN AB
Landskap:	Småland
Kommun:	Ljungby
Socken:	Ljungby
Fastighet:	Eka 3:2, 3:3 och 3:6
X koordinat:	6302532 (N)
Y koordinat:	434962 (E)
Latitud:	56.862004
Longitud:	13.933298
M ö h:	ca 150-157 möh
Fältarbetstid:	18-19 juli 2022
Personal:	Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer:	Du 399
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	skall anges Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

